

پرسش هایی در دعای ندبه

<?xml encoding="UTF-8">

دعای ندبه امام مهدی (ع) - مکتب مهدویت

پرسش : آیا دعای ندبه نزد علما معتبر است؟ پاسخ : روش عرف و عقلا در مسائل تاریخی، قبول هر خبری است که در کتب تاریخی معتبر یا مشهور نقل شده باشد. ولی علمای اسلام در قبول اخبار و روایاتی که مربوط به احکام شرع و معارف دینی است به این مقدار اکتفا نمی‌کنند، بلکه درصدد بحث و تحقیق برآمده و در سند احادیث و عدالت و وثاقت راویان حدیث بررسی کامل می‌کنند، و مادامی که اطمینان کامل و وثوق به احادیث پیدا نکنند به آن عمل نمی‌نمایند.

این دقت و تحقیق به جهت حصول اطمینان به صدور حدیث از معصوم در مورد تکالیف الزامی، اعم از وجوب و حرمت دو چندان می‌شود، ولی در مورد مستحبات احتیاج مبرم به این گونه بررسی نیست. مورد ادعیه از این قسم است، زیرا به جهت استحباب قرائت آن احتیاج مبرمی به بررسی سندی ندارد، بلکه قرائت آن به رجا و امید مطلوبیت کافی است، و می‌توان از قوت متن و الفاظ و مضامین دعا پی به اعتبار آن برد؛ زیرا این مضامین در آیات و روایات معتبر نیز وارد شده است. خصوصاً آنکه مطابق اخبار «من بلغ» که دلالت بر تسامح در ادله سنن و مستحبات دارد، احتیاج چندانی به بررسی سند ادعیه مستحبّه نیست.

پرسش : راه تشخیص روایت صحیح از غیر صحیح چیست؟ پاسخ : از آنجا که برخی از کذابین از زمان پیامبراکرم (ص) درصدد جعل و وضع حدیث و نسبت آن به پیامبر و اهل بیت: بوده‌اند، لذا جا دارد که میزانی را برای تمییز بین حدیث صحیح از غیر صحیح به دست دهیم. در این باره به چند میزان می‌توان اشاره نمود:

1 - موافقت با قرآن

امام صادق (ع) از رسول خدا (ص) نقل کرده که فرمود: «إِنَّ عَلَى كُلِّ حَقِّ حَقِيقَةً وَعَلَى كُلِّ صَوَابٍ نُورًا، فَمَا وَافَقَ كِتَابَ اللَّهِ فَخُذْهُ وَمَا خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ فَدَعُوهُ»؛ «همانا بر هر حقیقی حقیقتی و بر هر صوابی نوری است، پس آنچه موافق کتاب خداست اخذ کرده و آنچه مخالف کتاب خداست رها کنید.» (کافی، ج 1، ص 69، ح 1)

2 - موافقت با سایر کلمات معصومین:

حسن بن جهم می‌گوید: به امام رضا (ع) عرض کردم: از جانب شما احادیث مختلف به ما می‌رسد؟ حضرت فرمود: «ما جَاءَكَ عَنَّا فِقَسَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَأَحَادِيثَنَا، فَإِنْ كَانَ يَشْبَهُمَا فَهُوَ مِنَّا، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ يَشْبَهُمَا فَلَيْسَ مِنَّا»؛ «آنچه از جانب ما به شما رسید بر کتاب خداوند عزوجل و احادیث ما مقایسه کنید، اگر شبیه آن دو است از ما می‌باشد، وگرنه از ما نیست.» (وسائل الشیعه، ج 27، ص 121، ح 33373)

3 - موافقت با عقل و عدم مخالفت با حکم آن

در حدیثی از رسول خدا (ص) نقل است که فرمود: «هر گاه از من حدیثی به شما رسید آن را بر کتاب خدا و حجت عقولتان عرضه بدارید، اگر موافق این دو بود قبول کرده وگرنه آن را بر دیوار زنید.» (شرح اصول کافی، ج 2، ص 343، ح 1؛ تفسیر ابوالفتوح رازی، ج 3، ص 392)

پرسش : نظر بزرگان علما درباره دعای ندبه چیست؟

پاسخ : شیخ مرتضی انصاری؛ در کتاب «المکاسب» در بخش خیارات در ذیل حدیث «المؤمنون عند شروطهم» می‌گوید: بعید نیست که بگوییم عنوان «شرط» بر التزامات ابتدائی صادق نیست، بلکه متبادر عرفی از «شرط» همان التزامات تابع عقد است، همان گونه که از موارد استعمال این کلمه در مثل قول امام در دعای ندبه استفاده می‌شود، آنجا که در ابتدای دعا فرمود: «بعد أن شرطت عليهم الزهد في درجات هذه الدنيا الدنيّة». (المکاسب، ج 5، ص 21)

شیخ انصاری؛ گویا این دعا را امر مفروغ عنه از حیث صحت گرفته ولذا به آن در مجال احکام شرعیه استدلال کرده است.

محشّین مکاسب شیخ بر او در این نکته هیچ اعتراضی نکرده وسند آن را نیز مورد مناقشه قرار نداده‌اند. شیخ عبدالله مامقانی در حاشیه خود بر مکاسب می‌گوید: «وجه دلالت این جمله از دعا بر مقصود این است که: کلام امام به این بر می‌گردد که خداوند عزّوجلّ به بندگان خود فرمود: هر کس در این دنیا زهد پیشه کند من به او نعمت مقیم عطا خواهم کرد...». (حاشیه مامقانی بر مکاسب، قسم خیارات، ص 12) ایروانی نیز می‌گوید: «اما اطلاق شرط در دعای ندبه به اعتبار این است که در ضمن التزام "جزیل ما عنده" ... آمده است...». (حاشیه ایروانی بر مکاسب، ج 2، ص 5)

پرسش : چه کسانی دعای ندبه را نقل کرده‌اند؟ پاسخ : دعای ندبه را علما ومحدثین نقل کرده‌اند از آن جمله:

- 1 - شیخ مشهدی در «المزار» از محمّد بن ابی‌قره واو از کتاب ابی‌جعفر محمد بن الحسین بن سفیان بزوفری نقل کرده وآن را به امام زمان (ع) نسبت داده است. (المزار، ص 573، دعای 107)
 - 2 - سید بن طاووس در «مصباح الزائر» و «اقبال الاعمال» از بعض اصحاب ما از محمّد بن علی بن ابی‌قره به نقل از کتاب محمّد بن حسین بن سفیان بزوفری نقل کرده وآن را به امام زمان (ع) نسبت داده است. (مصباح الزائر، ص 446 ؛ اقبال الاعمال، ص 299-295)
 - 3 - علامه مجلسی؛ در کتاب «زاد المعاد» می‌گوید: «وامّا دعای ندبه که مشتمل بر عقاید حقّه وتأسّف بر غیبت قائم (ع) است، به سند معتبر از امام جعفر صادق (ع) نقل شده است...». (زاد المعاد، ص 488)
 - 4 - قبل از این بزرگان، این دعا را شیخ جلیل ثقة ابوالفرج محمّد بن علی بن یعقوب بن اسحاق بن ابی‌قره قنانی که معاصر شیخ نجاشی واز اعلام قرن پنجم بوده، نقل کرده است. کسی که شیخ محمّد بن مشهدی در کتاب «المزار» از او زیاد نقل می‌کند.
 - 5 - ونیز شیخ جلیل ثقة ابوجعفر محمّد بن حسین بن سفیان بزوفری در کتاب «الدعاء» نقل کرده است. او که از مشایخ شیخ مفید؛ به حساب می‌آید مورد تأیید خاص او قرار گرفته است. حاجی نوری در «خاتمة المستدرک» او را از مشایخ شیخ مفید برشمرده وبه وثاقت وجلالت قدر او شهادت داده است.
- مرحوم آیت‌الله بروجردی می‌فرمود: «یکی از راه‌های شناخت رجال، شناخت شخصیت شاگردان آنان است. وهر گاه مشاهده شد که اشخاصی همچون شیخ مفید؛ از شخص معینی زیاد روایت نقل می‌کند وهرگز مذمتی در حق او ندارد این به نوبه خود نشانه این است که آن شخص مورد وثوق واطمینان است.»

پرسش : راوی دعای ندبه که معاصر امام نبوده چگونه دعا را نقل می‌کند؟ پاسخ : کسی ادعا نکرده که بزوفری این دعا را بدون واسطه از امام نقل کرده است. و آیا لازم است هرکسی که روایتی را از امام نقل می‌کند معاصر با امام باشد.

ما اطمینان داریم که این دعا یا با سند در کتاب بزوفری روایت شده ولی دیگران که از آن کتاب نقل کرده‌اند از باب مسامحه آن سند را حذف کرده‌اند، ویا اینکه بزوفری از آنجا که دعا را معروف ومشهور دیده احتیاجی به ذکر سند ندیده است؛ زیرا همان گونه که در این زمان معروف ومشهور است، در عصرهای گذشته نیز چنین بوده است. خصوصاً آنکه متن آن با آیات قرآن وروایات دیگر سازگاری تمام دارد.

پرسش : «محمد بن مشهدی» راوی با واسطه دعای ندبه کیست؟ پاسخ : از کلمات آیت الله خوئی؛ به نقل از شیخ حرّ عاملی به دست می‌آید که مراد از محمد بن مشهدی، محمد بن علی بن جعفر است. (معجم رجال الحديث، ج 17، ص 259)

ولی مرحوم حاجی نوری در «خاتمه مستدرک» در این باره می‌گوید: «مراد از محمد بن مشهدی، محمد بن جعفر بن علی بن جعفر مشهدی است که از وی به عنوان «حائری» نیز یاد شده است. ایشان یکی از راویان ابی‌الفضل شاذان بن جبرئیل قمی است. او همچنین با دو واسطه از شیخ مفید روایت نقل می‌کند». (مستدرک الوسائل، ج 3، ص 368)

به هر حال او هر که باشد شخصی قابل اعتماد ومورد وثوق وجلیل‌القدر است که توصیف ومدح وی در کتب رجال آمده است.

پرسش : «محمد بن علی بن ابی‌قره» راوی دیگر دعای ندبه کیست؟ پاسخ : او از جمله راویان صاحب کتاب ومورد اعتماد است. نجاشی درباره وی می‌گوید: «...او ثقه بوده وروایات فراوانی شنیده وکتاب‌های بسیاری تألیف کرده است. وی کسی بود که کتاب‌ها را ورق به ورق برای اصحاب امامیه می‌خواند وهمواره در مجالس با ما بود». (رجال نجاشی، ص 283)

از آنجا که نجاشی اجازه نقل کتاب‌های ابن ابی‌قره را از وی داشته است لذا می‌توان او را از مشایخ اجازه مرحوم نجاشی دانست.

پرسش : ابن مشهدی دعای ندبه را چگونه از محمد بن ابی‌قره نقل کرده است؟ پاسخ : از آنجا که محمد بن جعفر مشهدی معاصر محمد بن ابی‌قره نبوده است لذا می‌توان آن را این گونه توجیه کرد:

1 - شیخ مشهدی معمر بوده ولذا محمد بن ابی‌قره را درک کرده است.

2 - اگر چه خبر ارسال دارد ولی ابن مشهدی به نقلش از محمد بن ابی‌قره یقین داشته است.

3 - ابن مشهدی دعا را از کتاب مزار ابن ابی‌قره نقل کرده است، زیرا مطابق نقل صاحب ریاض ابن ابی‌قره کتابی به نام «مزار» داشته است.

پرسش : آیا درباره محمد بن حسین بن سفیان بزوفری معروف به ابن مشهدی توثیقی رسیده است؟ پاسخ : او از شاگردان احمد بن ادریس به شمار آمده واز او روایت نقل کرده است. واز آنجا که شیخ مفید از او روایت نقل کرده

می‌توان او را از مشایخ شیخ مفید دانست.

درباره وثاقت وی باید گفت: هر چند پیرامون بزوفری در کتب رجال توثیق خاصی وارد نشده است، ولی از آنجا که از مشایخ روایی شیخ مفید بوده و در موارد زیادی برای وی رضا و رحمت خداوند را طلب کرده است، می‌توان بدون تردید گفت: قواعد توثیق عام، شامل حال وی می‌گردد.

پرسش: دعای ندبه از کدامین امام است؟ پاسخ: ظاهر این است که این دعا از جانب امام صادق (ع) انشا شده است، همان گونه که مرحوم مجلسی به آن حضرت نسبت می‌دهد. و اما اینکه در برخی از مصادر این گونه آمده که این دعا برای صاحب‌الزمان است، ممکن است این گونه توجیه کنیم که: این دعا، دعایی است که برای وجود مقدس امام زمان (ع) انشا شده است نه اینکه این دعا از طرف آن حضرت انشا شده باشد.

هر چند برخی خواسته‌اند احتمال اول را به خاطر ناسازگاری برخی از مضامین دعا، با صدور آن از جانب امام صادق (ع) مردود سازند، ولی برای اهل تحقیق روشن است که این اشکالات قابل توجیه است، زیرا نظیر چنین مضامینی در موارد دیگر از امام صادق (ع) و دیگر ائمه: نیز نقل شده است. (منتخب الاثر، ص 140) و نیز احتمال دارد که بزوفری از پدرش حسین بن علی بن سفیان که از علما و راویان بزرگ قرن چهارم که هم عصر و زمان غیبت صغرا بوده نقل کرده و او هم به وسیله نواب اربعه از راه مکاتبه و توقیع با امام زمان (ع) در ارتباط بوده و این دعا را در کتاب خود آورده و سپس به دست فرزندش ابوجعفر بزوفری رسیده است.

پرسش: آیا دعای ندبه انشای برخی از علمای شیعه است؟ پاسخ: ممکن است برخی اشکال کنند که این دعا انشای برخی از علمای شیعه بوده است. ولی این احتمال از جهاتی باطل است:

- 1 - بزوفری در ادامه روایت این چنین آورده است: «ویستحبّ أن یدعی به فی الأعیاد الأربعة». ظاهر این کلمه می‌رساند که این دعا از جانب معصوم صادر شده است، زیرا محکوم کردن هریک از افعال و اذکار به هریک از احکام خمس (وجوب، حرمت، استحباب، کراهت و اباحه) از امور توقیفی است که فقط باید از جانب اولیای معصوم خداوند صورت پذیرد.
- 2 - اینکه برای قرائت این دعا زمان خاص (اعیاد اربعه) ذکر شده خود دلیل بر آن است که از جانب معصوم صادر شده است؛ زیرا در غیر این صورت نمی‌تواند از چنین ویژگی خاصی برخوردار باشد.
- 3 - رسم علما چنین بوده که هر گاه دعا یا زیارتی را خود انشا می‌کردند متذکر می‌شدند تا بر مردم مشتبه نگردد، از باب نمونه:

الف. شیخ صدوق در «من لایحضره الفقیه» زیارتی را برای فاطمه زهرا (ع) که از انشاهای خود اوست نقل کرده و می‌گوید: من آن را در سفر حج در مدینه در کنار قبر فاطمه زهرا (ع) قرائت کردم. ولی آن را به این صورت در اخبار نیافتم...». (من لایحضره الفقیه، ج 2، ص 572-574؛ بحار الأنوار، ج 97، ص 196، ح 13)

ب. سید بن طاووس در «الاقبال» می‌گوید: «فصلی است درباره آنچه آن را ذکر می‌کنیم از دعایی که آن را انشا کردیم، آن را هنگام تناول طعام ذکر می‌کنیم». (اقبال الاعمال، ص 115)

ج. و نیز می‌فرماید: «و اما آنچه هنگام رؤیت هلال شوال گفته می‌شود ما آن را در کتاب «عمل الشعر» در ضمن دعایی که انشا کردیم آورده‌ایم، و این دعا صلاحیت برای تمام ماه‌ها را دارد...». (همان، ص 305) و در موارد دیگر نیز در مورد ادعیه‌ای که خود انشا کرده چنین تعبیراتی آورده است. (مهیج الدعوات، ص

4 - ابن مشهedy در «المزار» می‌گوید: «من در این کتاب خود از فنون زیارات، اخباری را جمع کردم که به واسطه راویان ثقة ومورد اعتماد به سادات متصل شده‌اند». (المزار، ص 16)

5 - در صورتی که جمله «اِنَّ الدعاء لصاحب الامر» را به معنای انشا از امام زمان (ع) بدانیم می‌توانیم آن را از توقیعات حضرت به بزوفری بدانیم.

پرسش : چه ارتباطی بین امام زمان علیه السلام با کوه رُضوی و ذی طوی است؟ پاسخ : امام زمان (ع) در عصر غیبت کبرا مکان خاصی ندارد، نه در کوه رضوی مخفی است و نه در ذی طوی و نه در سرداب مقدس. آری برخی از فرقه‌های کیسانیه که منقرض شده‌اند معتقد بودند که محمد بن حنفیه در کوه رُضوی مخفی است. پس چه ارتباطی با این دو کوه و امام زمان (ع) وجود دارد که در دعای ندبه به آن اشاره شده است. قبل از پاسخ اشکال باید بدانیم که رضوی و ذی طوی چه مکانی است؛ ذی طوی اسم مکانی است داخل حرم که حدود یک فرسخ تا مکه فاصله دارد، واز آنجا خانه‌های مکه پیداست. (مجمع البحرین)

و رُضوی کوهی از کوه‌های مدینه منوره است در نزدیکی ینبع، که فاصله بین آن کوه تا مدینه چهل میل است. در مدح و فضیلت آن کوه روایاتی وارد شده است.

در جواب سؤال فوق می‌گوییم: آری ما معتقدیم که حضرت (ع) مکان معینی در عصر غیبت ندارد و روایات و ادعیه این مطلب را تأیید می‌کند، ولی این جمله به معنای آن نیست که حضرت در کوه رُضوی یا در منطقه ذی طوی مخفی است، بلکه معنایی کنایی دارد به این معنا که برای حضرت هیچ مکان معینی نیست، ولذا این جمله هیچ ارتباطی با عقیده کیسانیه ندارد.

و اما اینکه چرا این دو مکان به طور خصوص در این دعا ذکر شده، به جهت تقدّس و تبرک این دو مکان است، و ثابت شده که حضرت (ع) در این دو مکان زیاد تردد داشته‌اند.

و ممکن است که در ذکر این منطقه اشاره به این نکته باشد که حتّی این دو موضع که مورد اهتمام کیسانیه است تحت تصرف امام مهدی (ع) و محلّ تردد آن حضرت است. و یا اینکه مقصود از ذی طوی مگّه مکرمه و رُضوی مدینه منوره باشد، آن گونه که در کتاب «اخبار مگّه» اشاره شده است.

پرسش : چرا اسامی تمام امامان در این دعا ذکر نشده است؟ پاسخ : گاهی گفته می‌شود چرا اسامی تمام امامان در این دعا ذکر نشده است.

تصریح نشدن به اسامی و عدد دوازده امام از قوّت متن آن نمی‌کاهد. در عین حال گر چه تصریح به نام هر یک از آنها نشده ولی به طور کلی و اجمالی به مصائبی که آنها در راه هدایت خلق متحمّل شده‌اند اشاره کرده است. آنجا که می‌گوید: «لم یمتثل أمر رسول الله (ص) فی الهادین بعد الهادین...» یا آنجا که می‌فرماید: «فقتل من قتل وُسبی من سُبی و اقصى من اقصى».

این عبارات اشاره به مصائبی دارد که هر یک از امامان در راه هدایت خلق متحمّل شده‌اند. و نیز در جایی دیگر می‌فرماید: «أین الحسن أین الحسین، أین أبناء الحسین...».

پرسش : آیا جمله «وعرجت بروحه» مخالف با معراج جسمانی است؟ پاسخ : برخی می‌گویند: جمله «وعرجت بروحه إلى سمائك» که در دعای ندبه آمده مخالف با اجماع و آیات و روایاتی است که دلالت بر معراج جسمانی دارد، لذا از این جهت درصدد برآمده‌اند تا در انتساب این دعا به امام خدشه وارد کنند.
پاسخ:

صحیح در این جمله: «عرجت به إلى سمائك» است نه «بروحه» ولذا دلالت بر معراج روحانی ندارد. شاهد این مطلب چند قرینه است:

- 1 - محدث نوری؛ در کتاب «تحفة الزائر» می‌گوید: در نسخه‌ای که من از مزار محمد بن مهدی دارم: «عرجت به إلى سمائك» ثبت شده است. (تحیه الزائر، ص 260)
- 2 - شیخ عباس قمی؛ نیز در کتاب «هدية الزائر» عبارت استاد خود حاجی نوری را نقل کرده و آن را تأیید نموده است.
- 3 - الآن نیز نسخه‌ای خطی ونفیس از کتاب مزار محمد بن مهدی موجود است که در آن «وعرجت به» ثبت شده است.
- 4 - جمله‌های دیگر در دعا نیز مؤید معراج جسمانی است از قبیل: «وأوطأته مشارقک ومغاربک» و «سخرت له البراق».
- 5 - بر فرض صحّت نسخه «وعرجت بروحه» این جمله دلالت بر معاد روحانی فقط ندارد، از باب استخدام لفظ موضوع برای جزء واراده کلّ، مقصود معراج جسمانی و روحانی است. از قبیل اینکه گفته می‌شود: «روحي لك الفداء». مرحوم حاج میرزا ابوالفضل تهرانی می‌گوید: «گاهی کلمه روح را در معنای جسم با روح به کار می‌برند به جهت ارتباط بین حالّ ومحلّ یا علاقه ملابست که بین آن دو است...». (شفاء الصدور فی شرح زیارة العاشور، ص 108)

پرسش : چه تألیفاتی درباره دعای ندبه نوشته شده است؟ پاسخ : دانشمندان و محققان این دعای شریف را مورد توجه خود قرار داده و بر آن شروح و حواشی نوشته‌اند. اینک به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

- 1 - «شرح دعای ندبه» از صدرالدین محمد حسنی مدرس یزدی.
- 2 - «عقد الجمان لندبة صاحب الزمان» از میرزا عبدالرحیم تبریزی.
- 3 - «وسيلة القرية في شرح دعاء الندبة» از شیخ علی خوئی.
- 4 - «شرح دعای ندبه» از ملا حسن تربتی سبزواری.
- 5 - «النخبة في شرح دعاء الندبة» از سید محمود مرعشی.
- 6 - «شرح یا ترجمه دعای ندبه» از سردار کابلی.
- 7 - «معالم القرية في شرح دعاء الندبة» از محدث ارموی.
- 8 - «وظائف الشيعة في شرح دعاء الندبة» از ادیب اصفهانی.
- 9 - «كشف الكربة» از محدث ارموی.
- 10 - «نوید بامداد پیروزی» از موسوی خرم آبادی.
- 11 - «شرح وترجمه دعای ندبه» از محبّ الاسلام.
- 12 - «نصرة المسلمين» از عبدالرضا خان ابراهیمی.

13 - «فروغ الولاية» از آیت الله صافی.

14 - «الكلمات النخبة» از عطائی اصفهانی.

15 - «رسالة حول دعاء النذبة» از محمد تقی تستری.

16 - «رسالة حول دعاء النذبة» از میرجهانی اصفهانی.

17 - «سند دعاء النذبة» از سید یاسین الموسوی.

18 - «شرحی بر دعای ندبه» از علوی طالقانی.

و دیگر شروح و رساله‌ها در رابطه با دعای ندبه.

پرسش : چه دعا‌هایی در عصر غیبت امام زمان علیه السلام درباره حضرت مستحب است؟ پاسخ : ادعیه درباره

امام زمان (ع) بسیار است، که می‌توان به برخی از آنها فهرست‌وار اشاره نمود:

1 - دعایی از امام صادق (ع). (کمال الدین، ص 342 ؛ بحار الأنوار، ج 52، ص 146، ح 70)

2 - دعای غریق. (بحار الأنوار، ج 52، ص 148، ح 23. پاورقی)

3 - دعای بعد از هر فریضه در ماه رمضان.

4 - دعای عهد صغیر. (همان، ج 86، ص 61)

5 - دعای عهد. (البلد الامین، ص 82)

6 - دعا بعد از نماز ظهر. (همان، ص 13)

7 - دعا بعد از نماز عصر. (بحار الأنوار، ج 53، ص 187، ح 18)

8 - دعای شب نیمه شعبان. (مفاتیح الجنان، ص 166)

پرسش : در چه مکان‌هایی سفارش دعا برای امام زمان علیه السلام شده است؟ پاسخ : مطابق روایات در برخی از

مکان‌های مقدس سفارش خاص به جهت دعا برای امام زمان (ع) شده است، از آن جمله:

1 - مسجد الحرام. (کمال الدین، ص 440)

2 - سرداب مقدس.

3 - مقامات منسوب به حضرت از قبیل مسجد کوفه، مسجد سهله، مسجد صعصعه و مسجد جمکران.

4 - حرم امام حسین (ع). (کامل الزیارات، ص 230، ح 17)

5 - حرم امام رضا (ع). (همان، ص 331)

6 - حرم عسکریین (علیهما السلام) در سامرا. (همان، ص 313)

7 - حرم هریک از امامان به طور عموم. (همان، ص 315)

8 - عرفات در محل وقوف. (زاد المعاد)

پرسش : فلسفه توسل به امام زمان علیه السلام چیست؟ پاسخ : توسل، وسیله و واسطه قرار دادن چیزی بین

خود و مطلوب است. وسیله بر دو نوع است: گاهی از امور مادی است، مثل آب و غذا که وسیله رفع تشنگی

و گرسنگی است. وزمانی نیز از امور معنوی است، مثل گناه‌کاری که خدا را به مقام وجاه یا حقیقت پیامبر (ص)

قسم می‌دهد تا از گناهش بگذرد. در هر دو صورت وسیله لازم است؛ زیرا خداوند متعال جهان آفرینش را به

بهترین صورت آفریده است، آنجا که می‌فرماید: «الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ»؛ «آن خدایی که همه چیز را به بهترین صورت آفرید.» (سوره سجده، آیه 7)

جهان بر اساس نظم علت و معلول و اسباب و مسببات، برای هدایت و رشد و تکامل انسان‌ها آفریده شده است و نیازمندی‌های طبیعی بشر با عوامل و اسباب عادی برآورده می‌گردد. فیوضات معنوی خداوند همچون هدایت، مغفرت و آمرزش نیز بر اساس نظامی خاص بر انسان‌ها نازل می‌شود و اراده حکیمانه خداوند بر این تعلق گرفته که امور از طریق اسباب خاص و علل معین به انسان‌ها برسد. بنابراین، همان گونه که در عالم ماده نمی‌توان پرسید: چرا خداوند متعال زمین را با خورشید نورانی کرده و خود بی واسطه به چنین کاری دست نزده است؟ در عالم معنا نیز نمی‌توان گفت: چرا خداوند مغفرت خویش را به واسطه اولیای الهی شامل حال بندگان می‌کند.

شهید مطهری؛ می‌فرماید: «فعل خداوند دارای نظام است. اگر کسی بخواهد به نظام آفرینش اعتنا نداشته باشد گمراه است. به همین جهت است که خدای متعال گناه‌کاران را ارشاد فرموده است که در خانه رسول اکرم (ص) بروند و علاوه بر اینکه خود طلب مغفرت کنند، از آن بزرگوار بخواهند که برای ایشان طلب مغفرت کند. قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّاباً رَحِيماً»؛ (سوره نساء، آیه 64) «اگر ایشان هنگامی که [با ارتکاب گناه] به خود ستم کردند، نزد تو می‌آمدند و از خدا آمرزش می‌خواستند و پیامبر هم برای ایشان طلب مغفرت می‌کرد، خدا را توبه‌پذیر مهربان می‌یافتند.» (مجموعه آثار، ج 1، ص 264)

از همین رو می‌بینیم که در قرآن و سنت تأکید فراوانی بر وسیله و توسل شده است. خداوند متعال می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ»؛ (سوره مائده، آیه 35) «ای مؤمنین! تقوا پیشه کنید و برای رسیدن به او وسیله طلب نمایید.»

اثر وفایده دیگری که در توسل به اولیای الهی خصوصاً ذوات مقدسه اهل بیت: است اینکه مردم به جهت دریافت فیوضات الهی به واسطه آنان، نه تنها به مقام شامخ آنها از نبوت یا امامت یقین حاصل می‌کنند، بلکه از باب اینکه «الانسان عبید الاحسان» فرمان بردار دستورات آنها که همان دستورات خداوند است می‌شوند.

پرسش: آیا دعا برای ظهور حضرت مهدی علیه السلام با نهی از عجله در ظهور منافات دارد؟ پاسخ: در روایات فراوان به مسأله دعا برای تعجیل فرج حضرت مهدی (ع) اشاره شده است و در برخی روایات دیگر از عجله کردن و استعجال نهی شده است. از جمله: «هلک المستعجلون»؛ «کسانی که عجله کردند هلاک شدند.» آیا بین این دو دسته روایات اختلاف و تنافی وجود دارد؟ در جواب می‌گوییم: خیر؛ زیرا:

اولاً: استعجال در ظهور، اصرار زیاد بر فرج حضرت بدون تمهید مقدمات و شرایط و زمینه‌هاست، ولی دعا برای ظهور حضرت، با تمهید مقدمات و شروط است.

ثانیاً: نفس دعا برای تعجیل فرج در ظهور حضرت تأثیر به سزایی دارد، به این معنا که خود دعا می‌تواند به منزله جزء علت تامه در تسریع ظهور تأثیر به سزایی داشته باشد.

پرسش: آیا اگر کسی چهل روز دعای عهد بخواند از یاران امام مهدی علیه السلام خواهد شد گرچه انسان بدی باشد؟ پاسخ: مطابق روایتی که از امام صادق (ع) نقل شده آمده است که: «هرکس چهل صبح دعای عهد را

بخواند از یاوران «قائم» ما باشد، واگر پیش از ظهور آن حضرت بمیرد خداوند او را از قبر بیرون آورد تا در خدمت آن حضرت باشد...». (مفاتیح الجنان)

در مورد سؤال فوق می‌گوییم:

اولاً: این آثار ممکن است مقید باشد به اینکه اعمال و رفتار دیگر نیز درست و مطابق موازین شرع باشد، زیرا انسان باید با حقیقت این دعا انس داشته باشد تا بتواند با خدای خود عهد کند.

ثانیاً: ممکن است که خواندن دعای عهد گرچه از شخصی باشد که انسان بدی است ولی خداوند متعال به برکت این دعا او را متحول می‌گرداند و با خواندن این دعا در چهل روز وعهد قلبی با حضرت مهدی (ع) چنان تحوّل اساسی در وجود او ایجاد شود که به این قابلیت برسد که بتواند از اصحاب حضرت شود.